

XLVI. Irinyi János
Középiskolai Kémiaverseny
2014. február 6.*
Iskolai forduló – II.a és II.b kategória

Munkaidő: 120 perc
Összesen 100 pont

A periódusos rendszer az utolsó lapon található.
Egyéb segédeszközként csak toll és számológép használható!

Megoldókulcs és pontozási útmutató

E1. Általános és szerkezeti kémia (14 pont)

Állítsd sorba növekvő értékek alapján az alábbi molekulákat/ionokat! Ha azonos érték jellemzi őket, akkor a képletük közé írd „=” jelet!

CO, CO₂

C–O kötési energia/kötésfeszítési energia szerint:

C–O kötéshossz szerint:

CCl₄, H₂O

Polaritás szerint:

Hidrogénkötés-képzési hajlam szerint:

NH₃, SO₂

Vizes oldatuk savassága szerint:

Kötésszög szerint:

Polaritás szerint:

NH₄Cl, NaCl

Vizes oldatuk savassága szerint:

NH₄⁺, CO₃²⁻, H₂S

Kötésszög szerint:

Benne lévő kovalens kötések száma szerint:

Benne lévő σ-kötések száma szerint:

Megoldás:

C–O kötési energia/kötésfeszítési energia szerint: **CO₂ < CO** 1 pont

C–O kötéshossz szerint: **CO < CO₂** 1 pont

Polaritás szerint: **CCl₄ < H₂O** 1 pont

Hidrogénkötés-képzési hajlam szerint: **CCl₄ < H₂O** 1 pont

Vizes oldatuk savassága szerint: **NH₃ < SO₂** 1 pont

Kötésszög szerint: **NH₃ < SO₂** 1 pont

Polaritás szerint: **SO₂ < NH₃** 1 pont

Vizes oldatuk savassága szerint: **NaCl < NH₄Cl** 1 pont

Kötésszög szerint: **H₂S < NH₄⁺ < CO₃²⁻** 2 pont

(részben jó: 1 pont)

Benne lévő kovalens kötések száma szerint: **H₂S < NH₄⁺ = CO₃²⁻** 2 pont

(részben jó: 1 pont)

**Feladatkészítők:* Forgács József, Nagy Mária, Pálinkó István, Sipos Pál, Tóth Albertné

Szerkesztő: Pálinkó István

Benne lévő σ -kötések száma szerint: $\text{H}_2\text{S} < \text{CO}_3^{2-} < \text{NH}_4^+$
részben jó (1 pont)

2 pont

E2. Szerves kémia (28 pont)

(1) Rajzold fel az összes olyan telített szénhidrogén szerkezeti képletét, amelynek csak egyfajta monoklórozott származéka lehet, és szénatomjainak száma 1 és 5 között változik! Nevezd is el őket!

(18 pont)

Megoldás:

A nevek: metán, etán, ciklopropán, ciklobután, tetrahedrán, 2,2-dimetil-propán, ciklopentán, propellán, spiropentán, plusz a szerkezeti képletek 18 pont

A tetrahedrán, a spiropentán és a propellán nevét nem kell tudni, de ha valaki le tudja a szerkezeti képleteiket, akkor mindegyikért 2 pont jár. Ha valaki tudja a nevüket is, akkor mindegyikért még 1 pluszpont jár.

(2) Milyen és mennyi geometriai izomerje lehet a következő vegyületeknek: (a) 1,2-dimetil-ciklopropán, (b) 1,2-dimetilciklobután, (c) 1,3-dimetil-ciklobután, (d) 1,4-dimetil-ciklohexán? minden jó válasz 1 pont

Megoldás:

(a) egy *cisz* és két *transz*, (b) egy *cisz* és két *transz*, (c) egy *cisz* és egy *transz*, (d) egy *cisz* és egy *transz* 10 pont

Sz1. feladat (13 pont)

Rendelkezésünkre áll $0,16 \text{ mol/dm}^3$ koncentrációjú sósavoldat és $0,05 \text{ mol/dm}^3$ koncentrációjú nátrium-hidroxid-oldat. Hány dm^3 lúgoldatot kell 1 dm^3 sósavoldathoz adni, hogy a keletkező oldat:

- (a) semleges kémhatású legyen,
  - (b) $0,02 \text{ mol/dm}^3$ koncentrációjú legyen sósavra nézve,
  - (c) $0,01 \text{ mol/dm}^3$ koncentrációjú legyen NaOH-ra nézve?
- (Az oldatok térfogatai összeadódnak!)

Megoldás:

$\text{NaOH} + \text{HCl} = \text{NaCl} + \text{H}_2\text{O}$ 1 pont

(a) $0,16 \text{ mol}$ sósavhoz kell $0,16 \text{ mol NaOH}$, 1 pont

ez pedig $0,16/0,05 = 3,20 \text{ dm}^3$ lúgoldatban van 1 pont

(b) $x \text{ dm}^3$ NaOH-oldatot kell hozzáadni, ebben van $0,05x \text{ mol NaOH}$, 1 pont

ez semlegesít $0,05x \text{ mol}$ sósavat 1 pont

Felírva a sósav anyagmennyisége és a keletkezett oldat térfogata közötti arányt:

$(0,16 - 0,05x) \text{ mol}/(1 + x) \text{ dm}^3 = 0,02 \text{ mol}/1 \text{ dm}^3$, 2 pont

ebből $x = 2,00 \text{ dm}^3$. 1 pont

(c) $y \text{ dm}^3$ NaOH-oldatot kell hozzáadni, ebben van $0,05y \text{ mol NaOH}$, 1 pont

ebből elfogy $0,16 \text{ mol}$. 1 pont

Felírható: $(0,05y - 0,16) \text{ mol}/(1 + y) \text{ dm}^3 = 0,01 \text{ mol}/1 \text{ dm}^3$, 2 pont

ebből $y = 4,25 \text{ dm}^3$. 1 pont

Összesen: 13 pont

Sz2. feladat (11 pont)

Magnézium-karbonát és fémmagnézium keverékét levegőn hevítjük. A keletkezett szilárd termék tömege lehűtés után megegyezik a kiindulás keverék tömegével.

Milyen reakciók játszódtak le?

Számítsd ki a keverék tömeg- és mol%-os összetételét!

Megoldás

MgCO_3 (hevítés) = $\text{MgO} + \text{CO}_2$ 1 pont

$\text{Mg} + 0,5 \text{O}_2 = \text{MgO}$ 1 pont

1 mol MgCO_3 bomlásakor a tömegcsökkenés 44 g 1 pont

1 mol Mg tömegnövekedése 16 g 1 pont

x mol Mg tömegnövekedése 44 g 1 pont

$x = 44/16 = 2,75$ mol 1 pont

Az elegy mol%-os összetétele:

$100/3,75 = 26,67$ mol% MgCO_3 és $73,33$ mol% Mg. 2 pont

Az elegy tömege: $1 \times 84,3$ g MgCO_3 és $2,75 \times 24,3 = 66,83$ g MgO

Az összes tömeg: 151,13 g 1 pont

Az elegy tömeg%-os összetétele:

$100 \times 84,3/151,13 = 55,78$ % MgCO_3 , $44,22$ % Mg. 2 pont

Összesen: 11 pont

Sz3. feladat (11 pont)

400 g 0 °C hőmérsékleten telített $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2$ -oldatot felmelegítjük 20 °C-ra. A 0 °C-on telített oldat 3,10 tömeg%-os, a 20 °C-on telített oldat pedig 5,70 tömeg%-os.

(a) Hány gramm $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12 \text{H}_2\text{O}$ oldódik 100 g vízben 20 °C-on?

(b) Hány gramm $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12 \text{H}_2\text{O}$ oldódik még a 400 g oldatban 20 °C-on?

Megoldás

(a) 100 g víz x g $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12 \text{H}_2\text{O}$ -ot old, ebben van: 1 pont

$258,1x/474,1 = 0,544x$ g $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2$ 1 pont

az oldat tömege: $(100 + x)$ g 1 pont

$0,544x/(100 + x) = 5,7/100$, ebből $x = 11,69$ g. 2 pont

(b) ha y g $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12 \text{H}_2\text{O}$ oldódik még 400 g oldatban,

az oldat tömege: $(400 + y)$ g lesz. 1 pont

400 g oldatban volt $4 \times 3,1 = 12,4$ g $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2$ 1 pont

y g $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12 \text{H}_2\text{O}$ -ban van $258,1y/474,1 = 0,544y$ g $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2$ 1 pont

a $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2$ összes tömege: $(12,4 + 0,544y)$ g 1 pont

Az oldott anyag és az oldat tömegaránya 20 °C-on:

$(12,4 + 0,544y) \text{ g} / (400 + y) \text{ g} = 5,7/100$, ebből $y = 21,4$ g. 2 pont

Összesen: 11 pont

Sz4. feladat (13 pont)

A 2013-as kémiai Nobel-díjat [Martin Karplus](#), [Michael Levitt](#) és [Arieh Warshel](#) kapták mert (amint ezt az indoklásban is írták) „megteremtették a kémiai reakciók komplexebb számítógépes modellezésének lehetőségét”. A kémia reakciók számítógépes vizsgálatának egyik hatalmas előnye, hogy olyan adatok kiszámítását is lehetővé teszi, amelyeket kísérleti

úton nem tudnánk meghatározni, vagy azért, mert nem áll rendelkezésre alkalmas kísérleti módszer, vagy azért, mert a reakció terméke olyan kis mértékben (koncentrációban) képződik, hogy azt még a legérzékenyebb módszerekkel sem lehet „látni”.

Például egy ilyen számítás eredménye az volt, hogy az A és a B vegyületek közötti egyensúlyi reakció, $A + B \rightleftharpoons AB$ egyensúlyi állandójára,

$$K = \frac{[AB]}{[A][B]}$$

$K = 10^{-36}$ érték adódott.

(a) Ha veszünk egy olyan oldatot, amelyben A és B koncentrációja is 1 mol/dm^3 , mekkora lesz a termék, AB, egyensúlyi koncentrációja ebben az oldatban?

(b) Hány AB molekulát jelent ez dm^3 -enként?

(c) Mekkora térfogatú, A-ra és B-re nézve 1 mol/dm^3 -es koncentrációjú oldatban van jelen egy db ilyen AB molekula?

(d) Hány darab, illetve hány mól AB molekula képződne a Balatonban (vízkészlet: 1660 millió m^3), ha benne mind az A, mind a B vegyület koncentrációja 1 mol/dm^3 volna?

(e) Hány darab, illetve hány mól AB molekula képződne a Föld teljes vízkészletében ($1,36 \text{ milliárd km}^3$), ha benne mind az A, mind a B vegyület koncentrációja 1 mol/dm^3 volna?

($N_A = 6 \times 10^{23}$)

Megoldás:

(a) $10^{-36} \text{ mol/dm}^3$ lenne AB koncentrációja 2 pont

(b) Ha egy oldat 1 mol/dm^3 -es AB-re, akkor dm^3 -enként 6×10^{23} db AB molekula lenne benne. Ha a koncentráció ennek 10^{-36} -od része, akkor az oldat 1 dm^3 -e $6 \cdot 10^{-13}$ db AB molekulát tartalmazna (ami képtelenség). 3 pont

(c) $1,660 \times 10^{12} \text{ dm}^3$ oldatban 1 molekula képződne, ami $1/6 \times 10^{23}$ mol 2 pont

(d) Ez pont a Balaton vízkészlete, tehát ennyiben van 1 AB molekula, ami $1/(6 \times 10^{23})$ mol 2 pont

(e) $1,36 \times 10^{21} \text{ dm}^3$ oldatban van 8×10^8 AB molekula, ami 1.3×10^{-15} mol. 4 pont

Nincs az a módszer, amivel ezt kísérletileg ki lehetne mutatni – a számítógépes modellekkel viszont igen!

Összesen: 13 pont

Sz5 feladata (10 pont)

Egy H_2 -ből és CH_4 -ből álló gázelegy térfogatának 80%-a szükséges oxigénből a gázelegy teljes elégetéshez.

(a) Mi a gázelegyben a $\text{H}_2:\text{CH}_4$ anyagmennyiség arány és a mol%-os összetétel?

(b) Hány gramm gázelegy égéséhez elegendő 128 gramm oxigén?

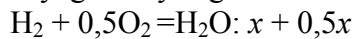
(c) A gázhalmazállapotú égéstermékben mennyi a komponensek anyagmennyiségének aránya?

Megoldás:

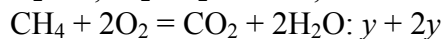
$\text{H}_2 + 0,5\text{O}_2 = \text{H}_2\text{O}$ 1 pont

$\text{CH}_4 + 2\text{O}_2 = \text{CO}_2 + 2\text{H}_2\text{O}$ 1 pont

Az oxigén anyagmennyiségének megállapítása az ismeretlen anyagmennyiségekhez:

1 pont

1 pont

a 80 % értelmében a választott (x,y) kiindulási gázelegyhez:

$$0,8(x + y) = 0,5x + 2y$$

(a) a két gáz anyagmennyiség-aránya: $x:y = 4$

1 pont

és a anyagmennyiség-százalékos összetétel: 80% H_2 és 20 % CH_4

1 pont

(b) a reakcióegyenlet alapján: $4\text{H}_2 + 2\text{O}_2 = 4\text{H}_2\text{O}$ és $\text{CH}_4 + 2\text{O}_2 = \text{CO}_2 + 2\text{H}_2\text{O}$

1 pont

A 128 g oxigénben elégethető gázelegy tömege: 24 g (8 g H_2 és 16 g CH_4)

1 pont

a végtermékek anyagmennyiségének megállapítása az ismert anyagmennyiségekhez:

4+2 mol víz, és 1mol CO_2

1 pont

$$n(\text{CO}_2):n(\text{H}_2\text{O})=1:6$$

1 pont

Összesen: 10 pont

Természetesen, minden más helyes gondolatmenet elfogadható, és teljes pontszámot ér.

Az elemek periódusos rendszere

1, I.A	2, II.A	3,	4,	5,	6,	7,	8,	9,	10,	11,	12,	13, III.A	14, IV.A	15, V.A	16, VI.A	17, VII.A	18, VIII.A	
H 1,008 idrogén																	2 He 4,0 hélium	
Li 6,94 lítium	Be 9,01 berillium												5 B 10,8 bór	6 C 12,01 szén	7 N 14,01 nitrogén	8 O 16,00 oxigén	9 F 19,0 fluor	10 Ne 20,2 neon
Na 23,0 nátrium	Mg 24,3 magnézium	III.B	IV.B	V.B	VI.B	VII.B	VIII.B	I.B	II.B	13 Al 27,0 aluminium	14 Si 28,1 szilícium	15 P 31,0 foszfor	16 S 32,0 kén	17 Cl 35,5 klór	18 Ar 39,9 argon			
K 39,1 kálium	Ca 40,0 kalcium	21 Sc 45,0 szkandium	22 Ti 47,9 titán	23 V 50,9 vanádium	24 Cr 52,0 króm	25 Mn 54,9 mangán	26 Fe 55,9 vas	27 Co 58,9 kobalt	28 Ni 58,7 nikkel	29 Cu 63,5 réz	30 Zn 65,4 cink	31 Ga 69,7 gallium	32 Ge 72,6 germánium	33 As 74,9 arzén	34 Se 79,0 szelén	35 Br 79,9 bróm	36 Kr 83,8 kripton	
Rb 85,5 ubídium	38 Sr 87,6 stroncium	39 Y 88,9 ittrium	40 Zr 91,2 cirkónium	41 Nb 92,9 nióbium	42 Mo 95,9 molibdén	43 Tc (99) technécium	44 Ru 101,1 ruténium	45 Rh 102,9 ródiium	46 Pd 106,4 palládium	47 Ag 107,9 ezüst	48 Cd 112,4 kadmium	49 In 114,8 indium	50 Sn 118,7 ón	51 Sb 121,8 antimon	52 Te 127,6 tellúr	53 I 126,9 jód	54 Xe 131,3 xenon	
Cs 132,9 cézium	56 Ba 137,3 bárium	57 La* 138,9 lantán	72 Hf 178,5 hafnium	73 Ta 181,0 tantál	74 W 183,9 wolfram	75 Re 186,2 rénium	76 Os 190,2 ozmium	77 Ir 192,2 irídium	78 Pt 195,1 platina	79 Au 197,0 arany	80 Hg 200,6 higany	81 Tl 204,4 tallium	82 Pb 207,2 ólom	83 Bi 209,0 bizmut	84 Po (210) polonium	85 At (210) asztácium	86 Rn (222) radon	
Fr (223) francium	88 Ra (226) rádium	89 Ac** (227) aktínium	104 Rf rutherfordium	105 Db dubnium	106 Sg seaborgium	107 Bh bohrium	108 Hs hassium	109 Mt meitnerium										

	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71
lantanoidák*	Ce 140,1 cérium	Pr 140,9 prazecodimium	Nd 144,2 neodimium	Pm (147) prométium	Sm 150,4 szamárium	Eu 152,0 eurórium	Gd 157,3 gadolinium	Tb 158,9 terbium	Dy 162,5 diszprózium	Ho 164,9 holmium	Er 167,3 erbioium	Tm 168,9 tulium	Yb 173,0 itterbium	Lu 175,0 lutécium
aktinoidák**	90 Th 232,0 tóriium	91 Pa (231,0) proaktínium	92 U 238,1 urán	93 Np (237,0) neptúnium	94 Pu (242,0) plútónium	95 Am (243,0) amerícium	96 Cm (247,0) kúrium	97 Bk (249,0) berkélium	98 Cf (251,0) kalifornium	99 Es (254,0) einsteinium	100 Fm (253,0) fermium	101 Md (256,0) mendelévium	102 No (254,0) nobélium	103 Lr (257,0) laurencium